

Kunst in de ban van het getal

William Forsythe en Christoph Marthaler waren alleen maar de bekendsten in een reeks artistiek leiders die de voorbije maanden ontslagen werden.

De rij is te lang om nog van geïsoleerde gevallen te gewagen.

Wat is er aan de hand?

Zürich is Frankfurt niet, en Sydney is Londen niet. In elke stad voltrekken de ontslagen zich tegen een verschillende achtergrond van budgettaire, beleidsmatige of, zo klein is het soms ook, intermenselijke aard. Toch doet zich in elk van deze steden het verschijnsel voor dat lang aanvaarde evenwichten in twijfel worden getrokken. De rol en de maatschappelijke positie van cultuur blijken niet langer vanzelfsprekend; ze zijn dan ook in een kort tijdsbestek grondig herbekeken. De kaarten worden herschud, de prioriteiten opnieuw gewogen. In dat debat, als er al een is, treden niet zelden cultuurextrinsieke argumenten op de voorgrond. Dat maakt het de cultuursector niet makkelijker om zich te verdedigen. Er wordt gepeild naar rendabiliteit, nut en maatschappelijke relevantie. Volgens die logica is geld van de gemeenschap beter besteed naarmate meer leden en ook meer geledingen van die gemeenschap er wat aan hebben.

I

Dat we nu eenmaal leven in een neoliberale samenleving is onvoldoende als verklaring; daar beginnen de vragen pas. Stilaan reveleert zich wat er gebeurt als we alle onderdelen van de maatschappij vanuit dat eenzijdige perspectief bekijken. Het wordt duidelijk dat een hoge dosis verzakelijking nevenverschijnselen met zich meebrengt. Een wel bijzonder navrant voorbeeld van hoe de machtsverhoudingen dezer dagen in elkaar zitten, is af te lezen aan de stad Berlijn. Potsdamer Platz, het wingewest met de verpletterende nieuwbouw, is voor alle

duidelijkheid opgedeeld in een Daimler-Benz en een Sony-zone. Dat is wat men letterlijk bedoelt met 'zich op de kaart zetten'. Wereldsterren als Helmut Jahn, Rafael Moneo, Hans Kollhoff en Renzo Piano hebben met gigantische budgetten van privé-investeerders een nieuwe stad in de stad aangelegd. Op haar beurt heeft ook de overheid opdracht gegeven tot de bouw van enkele adembenemende ministeries en perscentra. Maar ze heeft geen gelijke tred kunnen houden. Het resultaat van al die inspanningen is dat het Land Berlin op dit moment tot aan zijn nek in de schulden zit: 45 miljard euro, schrijven *Der Spiegel* en de *Frankfurter Allgemeine*.¹

De stad die dankzij privé-kapitaal pronkt met zijn culturele realisaties inzake stedenbouw, ziet zich anderzijds genoodzaakt om drastisch te bezuinigen op de werking van haar culturele instellingen. Bij de drie Berlijnse opera's is de spanning te snijden. De plaatselijke overheid mengt zich actief in het gevoerde beleid en een audiëntie bij de schepen van Financiën voorspelt doorgaans niet veel goeds. Bij de Komische Oper mag intendant Albert Kost beschikken na 2004; zijn huischoreografe Blanca Li verkoos er eind juni zelf de brui aan te geven omdat ze de artistieke omstandigheden te onzeker vond om nog kwaliteitswerk te kunnen afleveren. Bij de Deutsche Oper kreeg Udo Zimmermann in oktober te horen dat hij het seizoen nog mag uitdoen, terwijl hij vorig jaar bij het aannemen van zijn mandaat een contract kreeg tot 2007. De Berliner Philharmoniker trok vorig jaar met veel fanfare

Franz Xaver Ohnesorg aan als intendant. In geen tijd groeide hij uit tot een zeer mediatieke cultuurbaas. Hij was het die de felbegeerde Simon Rattle als dirigent aan zijn orkest kon binden. In oktober werd de knoop doorgehakt dat als hij per se in dienst wou blijven het als consulent zou zijn.

Aan de andere kant van de wereld, in Sydney, deed zich een vergelijkbare situatie voor. Ook daar wou de stad zich profileren met cultuur, niet met architectuur maar met opera, en stelde daarom de ambitieuze Simone Young aan als muziekdirectrice van de Opera Australia. In haar beleidsplan stond dat ze de opera op wou tillen tot een internationaal niveau. Daarvoor wou ze het orkest en het koor uitbreiden, de orkestbak vergroten, de akoestiek verbeteren en overzeese zangers en regisseurs engageren. Dit jaar maakte de raad van bestuur bekend dat hij het contract met Young na 2003 niet zou vernieuwen. 'In zijn huidige financiële situatie kan de Opera Australia zijn toekomstvisie over de artistieke groei niet waarmaken', was het commentaar.²

Steden beseffen maar al te goed dat zich profileren uitzicht biedt op city-marketing en dat cultuur daar dienstig kan voor zijn. Die overweging wordt openlijk gehanteerd als strategie. De stadsuitbreiding van 't Eilandje in Antwerpen is daar bij ons een zeer duidelijk voorbeeld van. Projectontwikkelaars schuiven culturele instellingen als Het Toneelhuis, Ballet van Vlaanderen, de Filharmonie, het Muhka en bioscoopcomplex ArtHouse naar voren om zich langs die weg te verzekeren van een